

- *Наукові повідомлення молодих учених установ НАН України (доповідачі — кандидат технічних наук А.В. Бурчення; кандидат біологічних наук Н.С. Мельнічук; доктор філософії А.О. Сидоренко)*
- *Новітні багатокомпонентні медико-біологічні матеріали для подолання бактеріальної резистентності (доповідач — доктор хімічних наук В.В. Лінсон)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — доктор філософських наук О.Н. Кубальський)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ 11 березня 2026 року

Засідання Президії НАН України 11 березня 2026 р. відбулося під головуванням президента НАН України академіка НАН України А.Г. Загороднього.

Члени Президії НАН України заслухали наукові повідомлення молодих учених НАН України.

Виступ старшого наукового співробітника відділу монокристалів надтвердих матеріалів Інституту надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля НАН України кандидата технічних наук **Андрія Віталійовича Бурчені** було присвячено методу вирощування монокристалів алмаза на затравці за високих тисків і температур з використанням конвекційного переносу вуглецю (докладніше див. на с. 59).

Вирішено актуальну науково-технічну проблему, що стоюється вирощування структурно досконалих монокристалів алмаза шляхом розчин-розплавної кристалізації на одиничній затравці з використанням конвективних методів переносу вуглецю в шестипуансонних пресах кубічного типу із зусиллям навантаження 70 МН та із застосуванням сплавів-розчинників Fe-Co, легованих Al, Ti, Cu і B.

З використанням методу скінченних елементів проведено комп'ютерне моделювання температурного розподілу та процесів термогравітаційної конвекції у ростовому об'ємі кубічних пресів при вирощуванні на одиничній затравці. Вивчено особливості керування швидкістю конвективних потоків, досліджено їхній вплив на формування габітусу, що дозволило отримувати монокристали алмаза типів Ib, Ib та IIa з лінійними розмірами до 25—30 мм і забезпечило можливість керувати розвитком структурно досконалих граней куба або октаедра.

Показано, що збільшення маси вирощеного кристала зі збереженням повногранних форм упродовж всього циклу вирощування можна досягти завдяки використанню розробленої конструкції кристалізатора, який дозволяє збільшувати величини пересичень вуглецю на фронті кристалізації, змінюючи

Виступ кандидата технічних наук Андрія Бурчени

Виступ кандидата біологічних наук Наталії Мельнічук

тепловий стан ростової комірки і поступово підвищуючи температуру зі швидкістю 0,5—1,0 °С/год, а також при збільшенні ступеня охолодження пуансонів у межах 0,05—0,1 л/год в процесі вирощування.

Результати роботи отримали позитивну оцінку, відзначено їхню перспективність для розроблення промислової технології та подальшого використання у виробництві структурно досконалих монокристалів алмаза типів Ib, Ib2 та Ia з лінійними розмірами до 25—30 мм.

В обговоренні доповіді взяли участь директор Інституту надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля НАН України академік НАН України В.З. Туркевич; перший віцепрезидент

НАН України, голова Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України академік НАН України В.Л. Богданов; академік-секретар Відділення матеріалознавства НАН України академік НАН України І.В. Кривцун; член Президії НАН України академік НАН України В.Г. Кошечко; академік-секретар Відділення інформатики НАН України академік НАН України О.М. Хімич; академік-секретар Відділення хімії НАН України академік НАН України П.Є. Стрижак; президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній.

* * *

Виступ старшого наукового співробітника відділу ензимології білкового синтезу Інституту молекулярної біології і генетики НАН України кандидата біологічних наук **Наталії Сергіївни Мельнічук** стосувався вивчення можливих механізмів противірусної активності олігорибонуклеотидів та їх комплексів з D-манітолом (докладніше див. на с. 67).

Гострі респіраторні інфекції є найпоширенішими захворюваннями людини, які є небезпечними для маленьких дітей, людей похилого віку та інших груп високого ризику. Їх викликають вірусні або бактеріальні патогени, наприклад віруси грипу А та В, коронавіруси, респіраторно-синцитіальні віруси. Доклінічні та клінічні дослідження показали, що природні олігорибонуклеотиди (ОРН) ефективні проти широкого спектру ДНК- та РНК-вірусів, але механізм їхньої противірусної дії залишався незрозумілим.

Гемаглютинін (НА), поверхневий білок вірусу грипу А, відповідає за прикріплення вірусних частинок до клітини шляхом зв'язування з рецептором (гліканом) та проникнення віріона в клітину. Виявлено, що ОРН перешкоджають взаємодії між НА та гліканами еритроцитів. ОРН зменшують інфекційність вірусу грипу і мають пряму віруцидну дію. Досліджено неспецифічну середньоафінну взаємодію ОРН з гемаглютиніном вірусу грипу, завдяки якій ОРН мають пряму протигрипозну дію.

Поверхневий спайк-білок віріонів SARS-CoV-2 необхідний для зв'язування та про-

никнення коронавірусу в клітину. Показано, що ОРН пригнічують взаємодію спайк-білка псевдовірусу з клітинами-господарями. Досліджено неспецифічну взаємодію ОРН зі спайк-білком коронавірусу. Отримані результати свідчать, що комплекси ОРН з D-манітолом можуть мати анти-COVID-19 активність. Крім того, низькоафінна взаємодія ОРН з глікопротеїнами вірусу грипу та коронавірусу розкриває механізм противірусної дії ОРН на широкий спектр вірусів.

Основною причиною смерті пацієнтів від вірусу грипу чи коронавірусу є цитокіновий шторм, який є результатом надмірної вродженої імунної відповіді клітин хазяїна на вірус. Раніше було показано, що ОРН мають протизапальну дію при захворюваннях неінфекційного походження, і припускалося, що це може бути пов'язано з їхнім впливом на вроджену імунну відповідь.

Встановлено, що введення ОРН мишам за профілактичною та лікувальною схемами знижує рівні мРНК деяких генів, транскрипція яких індукована вірусом грипу. Вперше показано, що ОРН інгібують гіперекспресію *Tlr3*, *Tlr7*, *Tlr8*, яка індукується вірусом грипу, перешкоджаючи надекспресії NF-κB, цитокінів, хемокінів, прооксидантів та інтерферон-стимульованих генів шляхом взаємодії з *Tlr3*, *Tlr7* та *Tlr8*. Модуляція вродженої імунної відповіді на вірус грипу шляхом зв'язування ОРН з толл-подібними рецепторами вказує на непряму противірусну дію ОРН. Отримані результати поглиблюють розуміння процесу нормалізації компонентів вродженого імунітету при гострому токсичному ураженні печінки, цукровому діабеті II типу, ВІЛ-інфекції, гострому інфаркті міокарда. Ці дані стали підґрунтям для виявлення кандидатів-біомаркерів для діагностики гіперзапалення, гіперкоагуляції, індукованих SARS-CoV-2, та оцінки ефективності терапії у пацієнтів з тяжким перебігом COVID-19.

В обговоренні доповіді взяли участь завідувач лабораторії інноваційних біотехнологій Інституту молекулярної біології і генетики НАН України кандидат біологічних наук З.Ю. Ткачук

Виступ доктора філософії Андрія Сидоренка

та член Президії НАН України академік НАН України В.Г. Кошечко.

* * *

У повідомленні наукового співробітника відділу історичної регіоналістики Інституту історії України НАН України доктора філософії **Андрія Олексійовича Сидоренка** йшлося про боротьбу за державність та ідентичність, яку здійснювала українська військова еміграція між двома світовими війнами (докладніше див. на с. 73).

У дослідженні визначено основні складові діяльності української військової еміграції 1920—1939 рр., спрямованої на збереження ідеї державності та національної ідентичності. Розкрито хронологічну періодизацію та географічні координати цієї діяльності. Проаналізовано культурно-освітні та наукові ініціативи української військової еміграції, втілені у функціонуванні дослідницьких товариств, лекційній та видавничій роботі. Висвітлено основні теми інтелектуального спадку представників військової еміграції, такі як Національно-визвольні змагання 1917—1921 рр., військово-стратегічні перспективи України в геополітичних координатах світу, генеза української державності тощо. Наголошено на важливості для сьогодення внеску української військової еміграції у збереження ідеї державності та національної ідентичності.

Виступ доктора хімічних наук Вікторії Вікторівни Ліпсон

В обговоренні доповіді взяли участь в.о. академіка-секретаря Відділення історії, філософії та права НАН України академік НАН України В.А. Смолій; академік-секретар Відділення хімії НАН України академік НАН України П.Є. Стрижак; академік-секретар Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України академік НАН України М.Я. Співак; віцепрезидент НАН України, голова Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України академік НАН України О.О. Рафальський; президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній.

* * *

Далі члени Президії НАН України заслухали доповідь завідувача лабораторії медико-біологічних досліджень Інституту хімії функціональних матеріалів Державної наукової установи «Науково-технологічний комплекс «Інститут монокристалів» НАН України» доктора хімічних наук, професора **Вікторії Вікторівни Ліпсон** про новітні багатокомпонентні медико-біологічні матеріали для подолання бактеріальної резистентності (стенограму див. на с. 24).

Актуальність роботи зумовлена глобальним поширенням у клінічній практиці мультирезистентних форм збудників інфекційних захворювань. В Україні в умовах війни ситуація з недостатньою ефективністю наявних

протимікробних препаратів щодо резистентних штамів патогенів істотно ускладнюється, оскільки зростає кількість і тривалість перебування у медичних закладах пацієнтів з пораненнями і травмами, що супроводжуються різноманітними ускладненнями, зокрема бактеріальними, а це підвищує ймовірність розвитку полірезистентних інфекцій. Тому створення ефективних засобів, насамперед мазей, для лікування гнійних ран на першій стадії ранового процесу (стадії запалення та ексудатції) на основі наявних активних фармацевтичних інгредієнтів (АФІ) в комбінації зі сполуками, які долають резистентність бактерій, є актуальним завданням.

Під час досліджень було отримано низку важливих фундаментальних і прикладних наукових результатів.

Створено підґрунтя для подальшого фармацевтичного розроблення рідких і м'яких лікарських засобів із вмістом антимікробних АФІ з групи фторхінолонів та допоміжного компонента 3,3'-бісіндолілметану (3,3'-БІМ) для забезпечення ефективної антимікробної дії щодо полірезистентних штамів мікроорганізмів, здатних до утворення біоплівки. Досліджено розчинність 3,3'-БІМ у різних неводних і змішаних розчинниках, запропоновано безводну водорозчинну мазеву основу, яка в експерименті сприяє вивільненню АФІ з групи фторхінолонів.

На основі методу рідинної хроматографії розроблено і валідовано методу ідентифікації та кількісного визначення нового допоміжного компонента 3,3'-БІМ.

Запропоновано фармацевтичні композиції у формі мазей, які містять АФІ з групи фторхінолонів, розчин 3,3'-БІМ та водорозчинну трикомпонентну мазеву основу. На прикладі композиції з офлоксацином досліджено реологічні властивості, здатність до вивільнення АФІ та абсорбцію маззю гнійного ексудату.

Отримані дані свідчать про перспективність одночасного застосування фторхінолонів і 3,3'-БІМ у препаратах для місцевого лікування гнійних ран, що перешкоджає утворенню резистентних штамів бактерій.

В обговоренні доповіді взяли участь завідувач Центру епідеміологічного нагляду Державної установи «Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л.В. Громашевського Національної академії медичних наук України» член-кореспондент НАМН України В.І. Задорожна; академік-секретар Відділення матеріалознавства НАН України академік НАН України І.В. Кривцун; директор Інституту органічної хімії НАН України член-кореспондент НАН України М.В. Вовк; президент Національної академії медичних наук України академік НАН України і НАМН України В.В. Лазоришинець; академік-секретар Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України академік НАН України М.Я. Співак; член Президії НАН України академік НАН України і НАМН України В.І. Цимбалюк; голова ради директорів Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України, віцепрезидент НАН України академік НАН України В.П. Семиноженко; академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України академік НАН України М.В. Бондар; член Президії НАН України академік НАН України В.Г. Кошечко; академік-секретар Відділення загальної біології НАН України академік НАН України С.О. Афанасьєв.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- оголосили конкурс на заміщення посад директорів низки наукових установ НАН України;

- схвалили основні результати виконання програми спільної діяльності Національної академії наук України та Національної академії педагогічних наук України на 2023—2025 рр. і затвердили програму спільної діяльності Національної академії наук України та Національної академії педагогічних наук України на 2026—2028 рр.;

- схвалили основні результати виконання програми спільної діяльності Національної академії наук України та Національної академії

правових наук України на 2023—2025 рр. і затвердили програму спільної діяльності Національної академії наук України та Національної академії правових наук України на 2026—2028 рр.;

- схвалили основні результати виконання програми спільної діяльності Національної академії наук України та Національної академії мистецтв України «Мистецький простір і культурна динаміка України у вимірах людського» на 2023—2025 рр. і затвердили програму спільної діяльності Національної академії наук України та Національної академії мистецтв України «Культура і мистецтво в сучасному українському гуманітарному вимірі» на 2026—2028 рр.;

- затвердили квоти делегування наукових працівників наукових установ НАН України, що входять до складу відділень НАН України, та установ при Президії НАН України для участі в сесіях загальних зборів відділень НАН України 21—22 квітня 2026 р. та загальних зборів НАН України 23 квітня 2026 р.;

- внесли зміни до складу робочої групи НАН України з питань відкритої науки;

- погодили план заходів з відзначення 75-річчя від дня заснування Фізико-механічного інституту ім. Г.В. Карпенка НАН України.

Затверджено:

- заступника директора з наукової роботи Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України члена-кореспондента НАН України **Виноградову Оксану Миколаївну** головним редактором журналу «Альгологія», увільнивши від виконання обов'язків головного редактора цього журналу члена-кореспондента НАН України Вассера Соломона Павловича.

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

- академіка-секретаря Відділення механіки і машинознавства НАН України, в.о. директора Інституту механіки ім. С.П. Тимошенка НАН України академіка НАН України **Назаренка Володимира Михайловича** за багатолітню плідну працю вченого, організатора науки і педагога, значні професійні здобутки та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі механіки деформівного твердого тіла і теорії стійкості деформівних тіл;

- директора Інституту плазмової електроніки і нових методів прискорювання Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» члена-кореспондента НАН України **Оніщенка Івана Миколайовича** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю, значні професійні здобутки та вагомий особистий внесок у розвиток фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі ядерної фізики, фізики пучків і плазмової електроніки.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- директора Державної установи «Інститут харчової біотехнології та геноміки НАН України» академіка НАН України **Блюма Ярослава Борисовича** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю, значні творчі здобутки та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі клітинної біології, геноміки і біотехнології рослин;

- головного наукового співробітника Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України доктора філологічних наук **Бріцина Віктора Михайловича** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю, високі професійні здобутки та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі соціолінгвістики, стилістики, лексикографії та вивчення когнітивної модальності;

- головного наукового співробітника Інституту історії України НАН України доктора історичних наук **Марочка Василя Івановича** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю, значні професійні здобутки та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі соціально-економічної та політичної історії України;

- завідувача лабораторії Інституту теплоенергетичних технологій НАН України доктора технічних наук **Чернявського Миколу Володимировича** за багатолітню плідну працю, високі професійні здобутки та вагомий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі теплоенергетичних технологій, твердопаливної енергетики і розроблення сучасних методів енергозбереження та підвищення енергоефективності.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- співробітників Інституту теплоенергетичних технологій НАН України — директора установи доктора технічних наук **Дунаєвську Наталію Іванівну**; заступника директора з наукової роботи доктора технічних наук **Вольчина Ігоря Альбіновича** — за багатолітню плідну працю, високі професійні здобутки та вагомий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі тепло-

енергетичних технологій, твердопаливної енергетики і розроблення сучасних методів енергозбереження та підвищення енергоефективності.

Відзнакою НАН України «За сприяння розвитку науки» нагороджено:

- заступника Головнокомандувача Збройних Сил України бригадного генерала **Лебеденка Андрія Валерійовича** за багатолітню плідну працю, значні професійні здобутки в реалізації пріоритетних напрямів наукової та інноваційної діяльності у Збройних Силах України і вагомий особистий внесок в активне сприяння практичній реалізації результатів досліджень наукових установ НАН України для потреб Збройних Сил України.

Подякою НАН України відзначено:

- заступника директора із загальних питань Інституту енергетичних машин і систем ім. А.М. Підгорного НАН України **Рябцева Сергія Володимировича** за багатолітню плідну сумлінну працю, значні професійні здобутки та вагомий особистий внесок у забезпечення організаційно-господарської діяльності установи;

- старшого наукового співробітника Інституту історії України НАН України кандидата історичних наук **Матях Валентину Миколаївну** за багатолітню плідну працю, високі професійні здобутки та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі історії України раннього нового часу й української історіографії;

- співробітників Інституту теплоенергетичних технологій НАН України — провідного наукового співробітника кандидата технічних наук **Гапонич Людмилу Станіславівну**; провідного наукового співробітника кандидата технічних наук **Дудника Олексія Миколайовича**; молодшого наукового співробітника **Квіцинського Володимира Олександровича**; архіваріуса **Шкляр Тетяну Борисівну** — за багатолітню плідну працю, високі професійні здобутки та вагомий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі теплоенергетичних технологій, твердопаливної енергетики і розроблення сучасних методів енергозбереження та підвищення енергоефективності;

- співробітників Державної установи «Національний науковий центр «Інститут кардіології, клінічної та регенеративної медицини імені академіка М.Д. Стражеска НАМН України» — завідувача відділу доктора медичних наук **Воронкова Леоніда Георгійовича**; головного наукового співробітника доктора медичних наук **Несукай Олену Геннадіївну**; головного наукового співробітника доктора медичних наук **Проценко Галину Олександрівну** — за вагомий внесок у розвиток медичної науки і охорони здоров'я людей, значні науково-практичні здобутки й інноваційні розробки в галузі діагностики і лікування.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- провідного наукового співробітника Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України доктора юридичних наук **Кресіна Олексія Веніаміновича** за багатолітню плідну наукову працю, значні професійні здобутки та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі європейського та міжнародного права;

- співробітників Інституту теплоенергетичних технологій НАН України — заступника завідувача відділу кандидата технічних наук **Бонзика Дмитра Леонітовича**; ученого секретаря кандидата технічних наук **Голенко Ірину Львівну**; заступника завідувача лабораторії кандидата технічних наук **Провалова Олексія Юрійовича**; заступника завідувача відділу кандидата технічних наук **Ясинецького Андрія Олексійовича** — за багатолітню плідну працю, високі професійні здо-

бутки та вагомий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі теплоенергетичних технологій, твердопаливної енергетики і розроблення сучасних методів енергозбереження та підвищення енергоефективності;

- співробітників Державної установи «Національний науковий центр «Інститут кардіології, клінічної та регенеративної медицини імені академіка М.Д. Стражеска НАМН України» — заступника генерального директора з наукової роботи доктора медичних наук **Сичова Олега Сергійовича**; заступника генерального директора з науково-клінічної роботи доктора медичних наук **Талаєву Тетяну Володимирівну**; завідувача відділу доктора медичних наук **Пархоменка Олександра Миколайовича** — за вагомий внесок у розвиток медичної науки і охорони здоров'я людей, значні науково-практичні здобутки й інноваційні розробки в галузі діагностики і лікування.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик